

СИНДИКАТ НА БЪЛГАРСКИТЕ УЧИТЕЛИ
ИЗПЪЛНИТЕЛЕН КОМИТЕТ
SYNDICAT DES ENSEIGNANTS BULGARES

София 1000 , ул. "Ген. Паренсов" N 11
Тел: 9 877-818 Факс:9 881-794; 9 863-315
E-mail: sbu_centrala@abv.bg

11 Rue "Parenssov" , 1000 Sofia
tel: 9 877-818 fax:9 881-794; 9 863-315
E-mail: sbu_centrala@abv.bg

СТАНОВИЩЕ
на
СИНДИКАТА НА БЪЛГАРСКИТЕ УЧИТЕЛИ

*Относно Докладът на ЦКОКУО представящ резултатите от
Международното изследване TALIS 2013 на Организацията за
икономическо сътрудничество и развитие*

Международното изследване за преподаване и учене TALIS на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) е единственото широкомащабно изследване, което се фокусира върху условията на труд на учителите, и средата на преподаване в учебните заведения. То осигурява солидна, навременна и сравнима информация, която има за цел да подпомогне страните, участващи в него да предефинират своите политики свързани с развитието на учителската професия.

Съдържателната рамка на TALIS 2013 е фокусирана върху следните ключови аспекти:

- Образование и професионално развитие на учителите;
- Оценяване, признание и възнаграждение на учителите;
- Роля на училищното ръководство за подпомагане на работата на учителите;
- Фактори, влияещи върху професионалната удовлетвореност на учителите;

Изследването в България е проведено в периода **11 март – 12 април 2013 г.** Целевата популация на изследването включва **2975 прогимназиални учители и 197 директори.** Големината на извадката е сведена до **197 училища.** Участие в изследването са взели **99 %** от училищата и **97 %** от учителите. За целите на изследването са разработени два въпросника – **въпросник за учителя и въпросник за директора,** които са попълвани единствено на хартиен носител.

Общият **брой на страни** взели участие в изследването през 2013 г., е **34 държави** от 5 континента. **Национален координатор** на изследването в България е Центъра за контрол и оценка на качеството на училищното

образование (ЦКОКУО) към Министерството на образованието и науката. **Международният наблюдател** на изследването в България е представител на **Синдиката на българските учители** (г-н Димитър Асенов – експерт в Централата на СБУ).

Резултати от TALIS са следствие на получени отговори от страна на учителите и директорите взели участие в изследването, което придава **субективен характер** на получената **информация**. Поради това и дизайнът на изследването не е в състояние да измери съществуващите причинно-следствени връзки. Или, както е посочено на стр. 13 от доклада на ЦКОКУО *„при проучване на връзките между училищния климат и сътрудничеството между учителите, не е възможно да се установи дали добрият училищен климат зависи от доброто сътрудничество между учителите, или обратното.“*

Самият доклад на ЦКОКУО представя резултатите от TALIS 2013, поставяйки основен **акцент върху данните за България**. Докладът е структуриран в **5 глави**:

- **Глава 1** – Общо представяне на TALIS;
- **Глава 2** – Профил на учителите и на училищата, в които те работят;
- **Глава 3** – Управление на училището;
- **Глава 4** – Професионално развитие на учителите;
- **Глава 5** – Оценяване на учителите и обратна информация;

В **приложението** на доклада са публикувани и използваните въпросници – съответно въпросник за учителя и въпросник за директора.

В **Глава 2** от доклада на ЦКОКУО е разгледан профилът на учителите и на учебните заведения, в които те работят. Самата глава е условно разделена на две части. В **първата част** е представен профила на прогимназиалните учители, като акцента е поставен върху тяхното образование, демографски и трудови характеристики. Докато **втората част** описва профила на училищата, в които работят учителите, с основен акцент върху персонала, ресурсите, автономността и климата в училище.

Данните от изследването показват, че **у нас е налице феминизация на учителската професия**. Средно за участващите в TALIS страни почти 70 % от учителите са жени. За **България** този процент е **81,2 %** от всички прогимназиални **учители взели участие в изследването**. Освен това данните показват, че **нараства и средната възраст на учителите у нас**, през 2013 г. тя е 47 години при средно 43 години за участващите в TALIS страни. Поради тази причина **СБУ настоява за предприемането на политики имащи за цел привличане и задържане на млади учители в образователната система**. Израз на последователната политика на СБУ в това отношение е изградената **Постоянна академия за науки за образованието** към СБУ, с водещ модул **„Наставничеството на младите учители“**.

Паралелно с това СБУ подкрепя констатациите от доклада на ЦКОКУО, съгласно които **увеличаването на средната възраст на учителите има и допълнителен финансов аспект.** Поради това **Синдикатът предлага,** увеличаването на средната възраст на учителите да бъде обвързано и с **ежегодното увеличаване на относителния дял на средствата за средното образование спрямо Брутният вътрешен продукт,** както и **ежегодно увеличаване на единните разходни стандарти за издръжката на дете/ученик у нас.**

Данните от доклада сочат, че почти всички учители у нас са теоретично подготвени да преподават учебното съдържание преди да постъпят на работа в училище. В България 90,8 % от учителите имат завършена бакалавърска и магистърска степен, при 89,5 % средно за TALIS.

Получените резултати показват, че учителите от участващите в TALIS страни имат средно 16 г. **професионален опит като преподаватели.** Докато българските учители имат средно 22 г. професионален опит, което ги прави и най-опитните учители заедно с колегите им от Естония и Латвия. Поради тази причина **СБУ не приема направените в доклада констатации,** че *„дългият професионален опит може да доведе до инертност, консерватизъм, липса на гъвкавост и адаптивност при учителите”* (стр. 17). Напротив изследванията на СБУ в тази насока **показват,** че съществува **непосредствена връзка между ерудицията** (в това число и професионалния опит) **на учителите и постиженията на техните ученици.** Защото **без квалифицирани учители не може да се говори за качествено образование,** независимо дали са осигурени всички материално-технически ресурси или не.

Относно **трудовата заетост на учителите,** данните от изследването показват, че 92,8 % от учителите в България са назначени на пълен работен ден, при 82,5 % средно за TALIS.

Резултатите от TALIS относно **работното време на учителите** показват, че средно в участващите страни, учителите работят 38,3 часа на седмица. За България данните са 39 часа на седмица. **СБУ е категорично несъгласен с изнесените в доклада данни за България.** Според изследване на СБУ относно **работното време на учителите** в България – българският учител работи средно около **60 часа седмично.** В тях са включени, както времето за реално преподаване в учебното заведение, така и самоподготовката на учителя; съвместната работа и дискусия с колегите в училище; проверяване/оценяване на работата на учениците; консултиране/професионално ориентиране на учениците; участие в управлението на училище; обща административна работа; връзка с родителите на учениците; участие в извънкласни дейности и т.н.

Във връзка с ключовата политика за осигуряване на **равен достъп до качествено образование на всички ученици,** един от съществените

въпроси е свързан с равномерното и адекватно **разпределение на учителите сред училищата в образователната система**. TALIS изследва разпределението на прогимназиалните учители спрямо различните демографски характеристики на училищата, в които те работят. Съгласно изнесените в доклада данни, **почти всеки пети български прогимназиален учител, работи в училище, в което за повече от половината ученици българският език не е майчин**. Този факт е много сериозно предизвикателство пред учителите в тези училища, които по презумция трябва да провеждат учебния процес на български език. Във връзка с това **СБУ настоява за осигуряването на допълнително финансиране** за училищата, в които учениците са над 80 % от ромски произход. За тях са необходими много повече социални разходи, както за учениците (столово хранене, учебни помагала и т.н), така и за учителите работещи в тях (допълнителния труд, които полагат за обучението и възпитанието на тези ученици).

Учебната среда определя условията, в които учениците придобиват знания и умения. Положителната учебна среда се свързва с по-голяма мотивация за учене и с по-високи нива на ред и дисциплина в час, а оттам и с по-добри постижения на учениците. Съгласно публикуваните в доклада данни – **България заедно с Естония, Полша, Румъния и Чехия** са страните, в които прогимназиалните **учители губят най-малка част от времето си за вдвояване на ред и дисциплина** – 8,8 % от времето в час при средно за страните 12,7 %. От друга страна **училищният климат** е основен фактор в работата на директорите и учителите и е непосредствено свързан с учебната среда. В тази връзка логични изглеждат и публикуваните в доклада данни, че *„у нас голяма част от учителите работят в училища, в които има положителен училищен климат, създаващ отлични предпоставки за ефективно преподаване и учене в прогимназиален етап”* (стр. 25). Същевременно обаче те (данните) влизат в директно **противоречие с резултатите от последните изследвания на СБУ и РИО на МОН**, съгласно които е налице **увеличаване на агресията и насилието в учебните заведения** (проблем представен на специална пресконференция от Министъра на МОН, на 30.03.2015 г.).

Относно **училищното самоуправление**, данните от изследването показват, че в България има силно училищно самоуправление на човешките и финансовите ресурси. В резултат, на което на стр. 26 в доклада е записано, че *„повишаването на училищното самоуправление в България трябва да се отчете като положително”*. **Изследванията на СБУ**, обаче показват, че **училищната автономия има сравнително слабо влияние върху качеството на образователния продукт** и още по-слабо влияние върху **ефективното използване на публичните ресурси**. Или казано по друг начин – децентрализираното вземане на решение на ниво учебно заведение у нас, доведе до реално **овластяване на**

училищните директори и родителски организации. Липсва обаче, работещ механизъм за търсене на персонална отговорност от училищните директори, както за резултатите от осъщественото обучение, така и за управлението на финансовите средства в рамките на учебното заведение. Или всичко това може да бъде сведено до принципа – качеството на образованието пряко зависи от качеството на неговото управление.

Глава 3 от доклада на ЦКОКУО представя данните от изследването свързани с управлението на учебното заведение. В самото начало (въведението на главата) училищните директори са представени като „образователни мениджъри” (стр. 28). В тази връзка следва да бъде отбелязано, че още през 2012 г., СБУ изпрати свое становище до МОН, в което по-неоспорим начин посочи различията между понятията „мениджър” и „управленец”. В резултат, на което Синдикатът предложи в областта на средното образование да се премине към употребата на понятието „управленец”.

Резултатите от TALIS показват, че в България почти 70 % от директорите на училищата взели участие в изследването са жени. Паралелно с това, както при учителите, така и при директорите у нас се наблюдава увеличаване на средната възраст, която през 2013 г. е 51 години. Особено притеснително обаче е тенденцията на намаляване на директорите на възраст под 50 г., за сметка на почти трикратно увеличение на директорите на възраст над 60 години в сравнение с данните от TALIS през 2008 г. В тази връзка СБУ апелира за предприемането на спешни политики от страна на МОН, свързани с атестация на училищните директори и въвеждането на мандатност при изпълняването на длъжността директор.

Особено спорни обаче са констатациите в доклада на ЦКОКУО свързани с образованието и професионалната подготовка на училищните директори, което дава основание на авторите на доклада да предложат: „предвид условията в България, би било добре да се помисли върху възможността длъжността директор да бъде заемана от магистри по образователен мениджмънт, които нямат учителска правоспособност и/или нямат преподавателски опит, но са подготвени да управляват образователна институция” (стр. 30). СБУ е категорично против провеждането на подобни експерименти в българската образователна система. Политиката на СБУ относно възможността за заемане на длъжността директор, както и всички правомощия свързани с упражняването на тази длъжност, винаги е била публично достойствие и заема централно място в последното становище на СБУ по внесения Законопроект за предучилищното и училищно образование.

Относно разпределението на работното време на директорите, данните от изследването показват, че в България директорите използват

почти половината от работното си време за административни и управленски задачи (44 %) срещу 23 % за задачи свързани с учебния план и обучението, и едва 12 % от работно им време преминава в работа с ученици. Това от своя страна доказва, че в условията на училищна автономия, **у нас е предпочетен административният пред обучителният модел на управление** на учебните заведения. Което потвърждава и **становището на СБУ, че директорите на учебните заведения следва да бъде наричани „управленци“, а не „мениджъри“**.

TALIS изследва, и доколко директорите на учебните заведения **споделят отговорностите си при взимането на решения**. Получените данни показват, че 88,2 % от българските учители са „*съгласни*“ или „*напълно съгласни*“, че тяхното училище дава възможност на целия колектив да участва активно при взимането на решения в учебното заведение. **Проведените от СБУ изследвания, обаче показват, че реализирането на т.нар. училищна автономия в българската образователна система е съпроводено със сравнително слабо участие на учителите в управлението на учебните заведения, за сметка на високата степен на автономия в дейностите на директорите и родителите при управлението на същите**. Поради това особено внимание заслужават **препоръките на СБУ към МОН, за предприемането на конкретни политики и действия, свързани с увеличаването на правомощията на заетите в учебните заведения, да участват при вземането на решения, свързани с управлението на училищата, финансовите разходи и напредъка по отношение на резултатите от обучението**. Според **Синдикатът** ключовия аспект по отношение на финансите, следва да бъде поставен не толкова върху **законосъобразността** на направените от директорите **разходи**, колкото върху тяхната **целесъобразност**.

Резултатите от TALIS показват, че у нас **всичките 197 интервюирани директори са доволни от работното си място** – училището, в което работят и за което отговарят. Това от своя страна прави особено **интересен въпроса – каква част от интервюираните 2975 прогимназиални учители са посочили, че са напълно удовлетворени от сегашното си работно място**.

Глава 4 от доклада разглежда именно **професионалното развитие на учителите**. Според СБУ, **необходимостта от участието на учителите в дейности свързани с тяхното професионално развитие следва има приоритетно значение**. Доказателство за това е изградената **Постоянна академия за науки за образованието (ПАНО) към СБУ**. Самите преподавателски компетенции обаче, са сложна комбинация от знания, умения, разбираня и ценности. Именно чрез развиване на професионалните си умения учителите придобиват и осъвременяват преподавателските си представи, което им позволява да адаптират преподавателските си методи и практики в зависимост от потребностите на

учениците, които обучават. Затова и **продължаващото професионално обучение на учителите е тясно свързано с качеството на училищното образование.**

Данните от изследването показват, че 85,2 % от българските учители са се включили в поне една дейност за професионално развитие през последните 12 месеца. Средно за участвалите в TALIS страни, този показател е 88,4 % от прогимназиалните учители. В тази връзка **СБУ препоръчва да бъдат разработени политики, които да стимулират българските учители да се включават масово в дейности подпомагащи тяхното професионално развитие.** Важна стъпка в това отношение би могло да бъде и **увеличаването на средствата предвидени за квалификация на учителите от 0,8 % на 1,2 %** от делегирания бюджет на училището, които да бъдат целево осигурени от републиканския бюджет.

Същевременно включването на учителите в подобен вид квалификационни дейности, до голяма степен зависи от подкрепата, която те получават. Поради това TALIS се концентрира върху **финансовата подкрепа и подкрепата под формата на планирано време,** която учителите получават за участието им в дейности подпомагащи тяхното професионално развитие.

Резултатите от изследването показват, че в България приблизително 85 % от българските учители не са заплатили нито една от дейностите за професионално развитие, в която са участвали. Същевременно обаче, едва 51,4 % от българските учители са получили планирано време за участие в дейности за професионално развитие, провеждащи се в работно време. Т.е. налице е **отрицателна зависимост между полученото от учителите планирано време и интензивността за участие в дейности за професионално развитие.**

Паралелно с това резултатите за България показват, че най-сериозните пречки за професионалното развитие на учителите са *„липсата на допълнителни стимули за участие”* и *„прекалено скъпите дейности за преквалификация”* (стр. 45-46). Впечатление прави и *сравнително ниския процент на прогимназиалните учители в България (12,7 % при средно за страните 31,6 %) които са „съгласни” или „напълно съгласни”, че не са намерили подкрепа от работодателя си* (стр. 46). **СБУ споделя направените в доклада констатации, че основната, но не и единствена причина възпрепятстваща повишаването на професионалната квалификация на българските учители е конфликтът с работното време.** Същевременно **Синдикатът остава скептичен по отношение на сравнително ниския процент български учители (12,7 %),** които са напълно или изцяло съгласни с това, че не получават подкрепа от работодателите си за тяхното професионално или личностно развитие.

Изследванията на Синдикатът показват, че **този процент е с пъти по висок.**

В глава 5 от доклада на ЦКОКУО, са разгледани данните свързани с **оценяването на учителите.** Във въведението на глава е посочено, че *„оценяването на учителите и обратната информация, която те получават, могат да доведат до промени в начина на преподаване, а оттам да повишат и качеството на образователния процес”* (стр. 49). В духа на училищната автономия, следва да подчертаем, че **качеството на образователния процес е непосредствено свързано с управлението на учебното заведение.** Поради това безспорно по-голям интерес биха предизвикали данните от оценяването на директорите на учебните заведения, отколкото тези свързани с оценяването на учителите. За съжаление в предоставения от ЦКОКУО доклад, липсват подобни данни, които биха ни дали достоверна информация за стимулите, които директорите получават в резултат на своята ефективност и иновативност в управлението на учебното заведение.

Резултатите от изследването показват, че в **България, Полша и Румъния, системите за формално оценяване на учителите успяват да обхванат почти всички прогимназиални учители.** Конкретно за нашата страна, в повечето случаи това оценяване е вътрешно за училището, и директора на училището е почти винаги лицето, което **предоставя обратната информация от оценяването.** Във връзка с това СБУ смята, че **неограничената власт на училищния директор** в условията на училищна автономия, заедно с предвидените възможности за директно наблюдение на работата на учителя, **твърде често биват използвани** по един крайно неблагоприятен начин за **оказване на психически тормоз** и, за **уронване на престижа на българския учител.** Поради това СБУ смята, че следва да бъдат предприети конкретни политики от страна на МОН, за **ограничаване на безконтролната власт на училищните директори** и **засилването на ролята на педагогическите съвети и социалните партньори в управлението на учебните заведения.**

Резултатите от изследването за България сочат, че 89,8 % от прогимназиалните учители у нас, работят в училища, в които директорите посочват, че **са предприели конкретни действия** на база резултатите от **проведеното формално оценяване на учителите.** Особено притеснителен обаче е факта, че в сравнение със останалите страни от TALIS, за много по-голяма част от българските прогимназиални учители получената обратна информация вследствие на проведеното формално оценяване, е довела до *„известни” или „големи” положителни промени* (стр. 54). СБУ **категорично отхвърля направените констатации в доклада на ЦКОКУО, съгласно които българските прогимназиални учители имат положително отношение към оценяването,** доколкото получената информация е била полезна за тяхното развитие като учители. Обратно

резултатите от изследването показват, че **действащите системи за оценяване на учителите**, не отговарят напълно на техните потребности, защото **не отчитат усилията и успеха им, и не поощряват тези от тях, които се справят добре**, като по този начин **не ги стимулират да работят за развитието на училището**, в което преподават.

Резултатите от TALIS показват, че почти половината от всички участвали в изследването учители са „*съгласни*” или „*напълно съгласни*”, че **оценяването на работата на учителите се извършва предимно, за да бъдат изпълнени определени формални изисквания. Според СБУ това преопределя необходимостта да бъдат преразгледани из основи системите за оценяване на учителския труд**, най-малкото заради това, че оценяването в този му вид създава недоверие между учителите и не води до повишаване на тяхната ефективност. И не на последно място **Синдикатът смята, че разработването на всякакви системи за оценяване на учителския труд, както и за атестация на директорите следва да бъде осъществявано в сътрудничество и партньорство с учителските синдикати.**

Професионалната удовлетвореност е един от най-силните стимули, мотивиращи учителите в тяхната работа. Резултатите от изследването показват, че България се нарежда сред страните, в които работят най-голям процент учители, удовлетворени от своята работа – приблизително 94,6 % от всички интервюирани български учители.

Паралелно с това TALIS изследва и **отношението на обществото към учителската професия**. Данните показват, че *у нас едва 16,6 % от учителите са съгласни, а само 2,9 % са „напълно съгласни”, че учителската професия се ползва с уважение в обществото (стр. 57)*. Тези данни обаче, влизат в противоречие с резултатите от последните изследвания на СБУ, показващи съвършено различни дялови пропорции, обосноваващи необходимостта от **разработването на стратегии за повишаване на престижа на учителската професия**. Израз на последователната **синдикална политика на СБУ в това отношение са, както резолюциите утвърдени по време на Шестият конгрес (30.06-01.07.2012 г.)**, така и **решенията от 34 Синдикален съвет на СБУ** проведен на 11-12 декември 2014 г.

ПРЕДСЕДАТЕЛ:

[Handwritten signature]
/д.ик.н. ЯНКА ТАКЕВА/

ДА